

Poruchy príjmu potravy na stredných školách

Viera Jamrišková,¹ Anton Heretik jr.²

¹ Liga za duševné zdravie SR, Ševčenkova 21, 851 01 Bratislava

² Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra psychológie, Gondova 2, 818 01 Bratislava

Súhrn

Autori prezentujú výsledky výskumu zameraného na analýzu súčasného stavu prevencie porúch príjmu potravy na stredných školách. Výskum bol realizovaný v marci až máji 2009 na vzorke 130 participantov. Súbor tvorili rôzne kvalifikovaní pracovníci pôsobiacich na stredných školách zo 7 VÚC. Vychádzajúc z výsledkov tohto výskumu sa javí vzdelávanie rôzne profesijne orientovaných pracovníkov pôsobiacich na stredných školách a vytýčenie ich kompetencií, ako významné preventívne riešenie.

Kľúčové slová: poruchy príjmu potravy, stredné školy, prevencia, pracovníci pôsobiaci na stredných školách

Úvod:

Poruchy príjmu potravy (PPP) sú závažným psychosomatickým ochorením - tretím najčastejším chronickým ochorením u adolescentných dievčat (Krch, 2005). Prevalencia sa pohybuje v rozmedzí 0,4 - 4,2%. Incidencia v posledných desaťročiach významne stúpa (Krch, 2004). Riziko s nimi späté spočíva vo vysokej miere mortality (0,7 - 17,8%), v ich sklone ku chronicite (30%) a relapsom (Stárková, 2008, Horká, 2007). Ochorenie postihuje prevažne ženy vo veku 11 - 35 rokov (1 muž : 20 žien). Iba tretina prípadov je liečená, iba v 40-60% dochádza k zmierneniu ochorenia, alebo k jeho vyliečeniu (Stice, Shaw, 2004). Nebezpečenstvom je tiež častá komorbidita s depresiou, úzkostnými poruchami a závislosťami. Za pozitívne prognostické faktory sa považujú nižší vek pacienta, kratšia doba trvania ochorenia a včasná a adekvátna liečebná intervencia (Miller, et al., 2005). Pre neustále vzrastajúci trend týchto porúch a pre nepriaznivé prognostické faktory je nutné čoraz vo väčšej miere uplatňovať preventívne aktivity.

Cieľ:

Analýza súčasného stavu problematiky porúch príjmu potravy a ich prevencie na stredných školách v SR.

Súbor:

Súbor tvorilo 130 participantov zo 7 VÚC (91% žien, 9% mužov). Zastúpenie jednotlivých VÚC bolo rovnomerné. Výskumnú vzorku tvoria rôzne profesijne zameraní pracovníci pôsobiaci na stredných školách. Časť tvoria pedagogickí pracovníci, druhá časť participantov sú poradenský psychológovia z Centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (ďalej len CPPPp). Všetky zúčastnené osoby toho času pracovali interne alebo externe na stredných školách a väčšina z nich má vysokoškolské vzdelanie. Pri výskume sme nepovažovali za rozhodujúce z akého typu škôl pochádzajú respondenti výskumnej vzorky.

Metodika:

Použili sme exploračný akčný výskumný plán a ako metódu dotazník. Dotazník tvorí 19, zväčša otvorených kvalitatívnych otázok, rozdelených do niekoľkých okruhov. Dáta sme spracovali programami SPSS 16.0 a Excel 2003. Pre všetky testy sme v programe SPSS použili deskriptívnu štatistiku. Štatistická inferencia bola v prípade potreby zisťovaná Pearsonovým chi-kvadrát testom.

Výsledky:

Viac ako polovica participantov (64%), bez rozdielu ich kvalifikácie, sa už vo svojej praxi stretla s poruchou príjmu potravy. 62% nevie, na koho sa v prípade potreby obrátiť, a tak problém riešia najčastejšie sami.

Pri riešení uprednostňujú rozhovor so študentom (48%) a kontaktovanie rodičov (35%). Stredné školy v prípade podozrenia na PPP nemajú tendenciu odporúčať študentov do CPPPaP (3,6%). Rovnako málo je v tomto prípade preferovaný i školský psychológ (5,4%).

Viac ako polovica participantov - pedagógov (56%) tvrdí, že na škole nie je žiadna osoba kompetentná na riešenie PPP, alebo o takej osobe nevedia (6,6%). CPPPaP, ako možnosť, neuvádzajú vôbec. Z ich preferencií možno potvrdiť, že na školách funkciu školského psychológa supľujú výchovní poradcovia a koordinátori prevencie.

Prevenia nezdravého životného štýlu sa na školách realizuje najčastejšie na hodinách biológie (38%) a na etickej výchove (32%), avšak veľmi často iba na hodinách telesnej výchovy.

V danej problematike pracovníkom pôsobiacim na stredných školách subjektívne najviac chýba návod na riešenie problému (34%). Participantí nemajú tendenciu riešiť hranice svojich kompetencií (4%). Okrem toho nemajú ani základné a špecifické informácie o poruchách (33%). Nie veľmi riešia fakt, či dokážu problém u študentov rozpoznať (9%). Zo subjektívneho pohľadu pracovníkov pôsobiacich na stredných školách, študentom v problematike PPP chýbajú predovšetkým dostatočné informácie o PPP (28%), resp. si myslia, že ich informovanosť je značne neobjektívna alebo neucelená.

Diskusia:

Pracovníci pôsobiaci na stredných školách sa stretávajú s PPP bez rozdielu ich kvalifikácie. Zatiaľ čo pedagogickí pracovníci sú v dennom kontakte so študentmi, kvalifikovaní poradenský psychológovia poskytujú poradenstvo až na základe odporúčania školou. Z výsledkov nášho výskumu vyplýva, že stredné školy v prípade problému PPP nedostatočne využívajú možnosti CPPPaP, čo môže z časti zapríčiniť pomerne novú legislatívnu revíziu, ktorá iba nedávno rozšírila pôsobnosť vtedajších pedagogicko-psychologických poradní na základné aj stredné školy. Rozhodujúce môže byť aj vnímanie porúch príjmu potravy, ako primárne biologický („telesný“) problém. Rovnako v prípade PPP pracovníci pôsobiaci na stredných školách málo vyhľadávajú pomoc školského psychológa. Na školách, kde nepôsobí školský psychológ, túto funkciu zväčša supľujú výchovní poradcovia a koordinátori prevencie. Títo pracovníci častokrát nemajú adekvátne vzdelanie, ktoré si vyžaduje povaha tejto funkcie (pochádzajú z radov pedagógov). Nadmieru žiaduce je preto budovanie vzájomnej spolupráce medzi rôzne profesijne orientovanými pracovníkmi pôsobiacimi na stredných školách a zvyšovať informovanosť u tejto heterogénnej skupiny.

Zarážajúcim faktom je, že viac ako polovica participantov nevie, na koho by sa v prípade problému s PPP mohli na škole obrátiť. Časť tvrdí, že kompetentná osoba na riešenie tohto problému na škole nie je. Pravdepodobnejšie je vysvetlenie, že pracovníci si neuvedomujú,

že kompetentnou osobou na riešenie PPP je rovnaká osoba, ktorá rieši rôzne psychické problémy u študentov.

Problematike zdravého životného štýlu a výchove študentov ku zdravým návykom sa školy venujú nejednotne - zväčša na hodinách biológie alebo etickej výchovy, avšak nemenej často aj na hodinách telesnej výchovy.

Zo subjektívneho pohľadu pracovníkov pôsobiacich na stredných školách, študentom v problematike PPP chýbajú predovšetkým dostatočné informácie o PPP (28%), resp. si myslia že ich informovanosť je značne neobjektívna alebo neucelená. To nepriamo svedčí o tom, že študenti nie sú dostatočne informovaní o danej problematike prostredníctvom školy resp. CPPPpP.

Pracovníci pôsobiaci na stredných školách, v našom výskume, definovali svoju potrebu „návodu“ na riešenie. To odzrkadľuje skutočnú potrebu zvýšenia informovanosti o poruchách, ako aj potreby vymedzenia jednotlivých kompetencií u týchto pracovníkov. Iba nepatrné percento všetkých má potrebu riešiť hranice svojich kompetencií. Dovolíme si tvrdiť, že obe skupiny - pedagógovia i poradenská psychologovia majú iba obmedzené kompetencie v rámci riešenia danej problematiky. Z nášho pohľadu je práve málo volená motivácia študenta jednou z kľúčových kompetencií školy a pracovníkov pôsobiacich na stredných školách. Je preto obzvlášť dôležité, aby dokázali adekvátne rozlíšiť hranice svojich kompetencií a riešiť problém iba v rámci nich.

Pracovníci pôsobiaci na stredných školách sa nie veľmi zaujímajú o problematiku rozpoznania PPP. Pravdepodobne sa participanti spoliehajú na to, že túto poruchu „vidieť“. Poruchy príjmu potravy vo všeobecnosti nebýva ľahké rozpoznať. Častokrát ich okolie rozpozna až v život-ohrozujúcom stave podvýživy, po samovražedných pokusoch alebo po zlyhaní organizmu. Dôležité je si uvedomiť, že nikto iný, ako rodina a pracovníci, s ktorými sa deti stretávajú takmer dennodenne v škole, nemá možnosť rozpoznať ochorenie skôr, ako sa plne rozvinie. Práve včasné rozpoznanie býva kľúčom v úspešnosti liečby.

Záver:

Odpovede participantov nepriamo svedčia o tom, že problematika porúch príjmu potravy je primárne vnímaná ako biologický či „telesný“ problém. Pravdepodobne aj preto stredné školy nemajú tendenciu odporúčať študentov do CPPPpP, či ku školskému psychologovi a problémy študentov riešia zväčša nedostatočne kvalifikovaní výchovní poradcovia a koordinátori prevencie. Väčšina participantov prejavila značný záujem o vzdelávanie v oblasti porúch príjmu potravy. Chýba im predovšetkým návod na riešenie problému, zväčša nemajú tendenciu riešiť hranice svojich kompetencií. O stave prevencie porúch príjmu potravy na týchto stredných školách o. i. nepriamo svedčí aj názor participantov na medzery v informovanosti ich študentov.

Vychádzajúc z výsledkov nášho výskumu a prognostických faktorov spätých s PPP, sa javí vzdelávanie pracovníkov pôsobiacich na stredných školách a vytýčenie ich kompetencií, ako kľúčové preventívne riešenie.

Bibliografia:

Krch, F.D. *Poruchy príjmu potravy: 2.aktualizované a doplnené vydání*. Praha: Grada Publishing, 2005. 256 s. ISBN 80-247-0840-X.

Krch, F.D. *Poruchy príjmu potravy- rizikové faktory*. In *Psychiatrie pro praxi* [online]. 2004, no. 1.

Stárková, L. *Medicínská rizika poruch příjmu potravy*. In conference „*Poruchy příjmu potravy*“. Brno, 8.3.2008.

Stice, E., Shaw, H. *Eating disorders prevention programs: A meta-analytic review*. In Psychological bulletin [online]. 2004, vol. 130, no. 2., s. 206-227. Dostupné na internete: <http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=buy.optionToBuy&id=2004-11156-002&CFID=6691488&CFTOKEN=14223257>

Horká, T. „*Každý problém má své řešení nebo se dá alespoň s někým sdílet!*“ In *Zpravodaj Anabell*. č. 16, str. 2-4, 2007.

Miller, H.R et al. *Anorexia nervosa mortality in northeast Scotland 1965-1999*. In *Am J Psychiatr y* [online]. 2005, vol. 162, no. 4, s. 753-757. Dostupné na internete: <http://ajp.psychiatryonline.org/cgi/reprint/162/4/753>

Adresa auora:

Mgr. Viera Jamrišková

Liga za duševné zdravie SR

Ševčenkova 21, 851 01 Bratislava

viera.jamriskova@dusevnez.sk